

که هم‌پیمان مسلمانان بود، به قتل رساندند از این رو پیامبر به سرعت نیروی ده هزار نفری را برای فتح مکه بسیج کرد. در رمضان سال هشتم هجرت، مکه به صورت مسالمت‌آمیزی، آغوش خود را به روی سپاه اسلام گشود و کعبه از بت‌ها پاک‌سازی شد. پس از آن قبیله‌های اطراف آن شهر نیز به تدریج اسلام را پذیرفتند.

۳۴ پدیده وفود و استقبال اکثر قبیله‌ها و طایفه‌های مهم شبه جزیره عربستان از حکومت اسلامی، پیامبر و مسلمانان را در موقعیتی قرار داد که برای نابودی شرک و بت‌پرستی اقدام کنند. بنابراین با نزول سوره براءت (توبه) در آخرین ماه‌های سال نهم هجری، رسول خدا به علی (ع) ماموریت داد که برای ابلاغ آن عازم مکه شود. پس از آن مکه و خانه خدا، حرم اسلامی اعلام گردید که مشرکان حق ورود به آن و برگزاری حج را نداشتند. همچنین بت‌پرستان فقط چهار ماه فرصت داشتند که در شرک باقی بمانند.

۳۵ حکومت ایشان بسیار ساده، فاقد تشکیلات و سلسله مراتب گسترده بود. رسول خدا کاخ و نگهبان شخصی نداشت و از تشریفات خودداری می‌کرد. آن حضرت مسجدالنبی را مرکز حکومتی خویش قرار داد. مسجد مرکز عبادت، آموزش و انجام امور سیاسی، اداری و نظامی به شمار می‌رفت. ایشان در مسائل حکومتی اهل مشورت با یاران خود بودند.

۳۶ ۱. در زندگی همدم و معاشر دیگران بود. ۲. هیچ‌گاه ادعای رفتارهای خارق عادت و برخلاف سیر طبیعی جهان را نداشت. ۳. زیاد سخن نمی‌گفت. ۴. درصدد انتقام جویی بر نمی‌آمد.

همین منظور پیمان‌نامه‌ای را تنظیم کرد. پیمان‌نامه عمومی یا به قول امروزی‌ها قانون اساسی مدینه مهم‌ترین اقدام ایشان بود.

۳۰ پیمان‌نامه، حقوق و مسئولیت‌های هر یک از گروه‌های مسلمان و غیرمسلمان و چگونگی ارتباط آن‌ها را با یکدیگر مشخص می‌کرد که سرآغازی برای تأسیس امت و حکومت اسلامی بود.

۳۱ اگر چه رسول خدا با قوم یهود در مدینه پیمان صلح و اتحاد بسته بود، اما برخی از سران یهودی به‌خصوص رؤسای سه قبیله بزرگ آنان پیمان شکستند و با پیامبر و مسلمانان همکاری نکردند. از این رو پیامبر ناگزیر از برخورد با قبیله‌های پیمان‌شکن و توطئه‌گر یهودی شد و طی سه لشکرکشی و محاصره نظامی به حضورشان در مدینه پایان داد. علاوه بر آن، تغییر قبیله مسلمانان از بیت‌المقدس به سوی مکه، یکی دیگر از اقداماتی بود که به فرمان الهی و در پی بهانه‌جویی یهودیان انجام گرفت.

۳۲ پس از هجرت پیامبر و یارانش به مدینه، مشرکان قریش همچنان بزرگ‌ترین و سرسخت‌ترین دشمنان دعوت اسلامی باقی ماندند. قریش همچنین با بسیاری از قبیله‌های شبه جزیره عربستان و به طور خاص منطقه حجاز روابط سیاسی و تجاری داشت و می‌توانست آن‌ها را علیه مسلمانان تحریک کند بنابراین در سال نخست هجری به دنبال نزول آیات جهاد، رسول خدا تصمیم به تشکیل نیروی دفاعی گرفت.

۳۳ حدود دو سال پس از پیمان حدیبیه، قریش و یکی از قبیله‌های هم‌پیمان، پیمان صلح را شکستند و تعدادی از افراد قبیله‌ای را

درس ۵ تثبیت و گسترش اسلام در دوران خلفای نخستین

سوالات امتحانی درس پنجم

درستی یا نادرستی عبارت زیر را مشخص کنید.	
در سقیفه بنی ساعده نخست عم رو ابو عبیده و سپس تعدادی از مهاجرین حاضر در آن مکان با عثمان بیعت کردند. درست ☐ نادرست ☐	۱
ابوبکر پس از استقرار بر مسند خلافت، سپاهی را گرد آورد و به مقابله با مرتدان، پیامبران دروغین و دیگر معترضان فرستاد. درست ☐ نادرست ☐	۲
از مهم‌ترین رویدادهای دوران خلیفه اول، فتوحات مسلمانان در سرزمین‌های اطراف بود. درست ☐ نادرست ☐	۳
خلفای پس از رسول خدا به ترتیب عبارت بودند از: ابوبکر - عمر - عثمان - حضرت علی (ع) درست ☐ نادرست ☐	۴
روش عثمان نسبت به خلفای پیشین متفاوت و نرم خو و خویشاوند دوست بود. درست ☐ نادرست ☐	۵
ابوبکر دو سال خلافت کرد. درست ☐ نادرست ☐	۶
جاهای خالی را با عبارات مناسب کامل کنید.	
حضرت علی (ع) مرکز خلافت خود را از مدینه به ..... منتقل کرد و در سه جنگ ..... و ..... با دشمنان مقابله کرد.	۷
جنگ‌های رده مربوط به ..... یا از ..... می‌شد.	۸
منطقه ..... هنگام حمله اعراب مسلمان، زیر سلطه امپراتوری روم قرار داشت.	۹
هنگام ظهور اسلام، ..... بخشی از قلمرو امپراتوری روم شرقی بود.	۱۰

گزینه صحیح را مشخص کنید.	
۱۱	کدام گزینه نادرست است؟ الف. اولین خلیفه‌ای که با مرتدان جنگید، ابوبکر بود. ب. ابوبکر طی وصیت‌نامه‌ای عثمان را به خلافت مسلمانان برگزید. پ. از مهم‌ترین رویدادهای دوران خلیفه دوم، فتوحات مسلمانان در سرزمین‌های اطراف شبه جزیره عربستان بود. ت. پس از رحلت پیامبر، اتحاد امت اسلامی آسیب دید.
۱۲	در زمان کدام خلیفه فتوحات متوقف شد؟ الف. عمر ب. عثمان پ. حضرت علی (ع) ت. ابوبکر
به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.	
۱۳	مسائل جامعه اسلامی پس از رحلت پیامبر (ص) چه بود؟
۱۴	خلیفه اول در چه موقعیتی سپاهیان را به سوی مرزهای ایران و روم گسیل داشت؟
۱۵	زمانی که خلیفه سوم به حکومت رسید، چه اقداماتی انجام داد؟
۱۶	چرا پس از روی کار آمدن حضرت علی (ع)، سران قریش و بنی امیه با ایشان مخالفت کردند؟
۱۷	کدام یک از بزرگان قریش به دلیل مخالفت امام علی (ع) با حکومت‌شان در برخی شهرها، بیعت خود را شکستند؟
۱۸	در پی اختلافات میان مسلمانان پس از رحلت پیامبر (ص) رقابت منطقه‌ای بین کدام مناطق به وجود آمد؟
۱۹	منظور حضرت علی از این سخن چیست؟ «تمام قرآن را تلاوت کردم و برای فرزندان اسماعیل بر فرزندان اسحاق به اندازه این چوب [تکه چوبی که از زمین برداشته بود] برتری نیافتم»
۲۰	کدام سرزمین‌ها تا زمان خلیفه سوم فتح شدند؟
۲۱	چه عواملی پایه‌های حکومت امپراتوری روم را در منطقه شام سست کرد؟
۲۲	در جریان محاصره کدام شهر، ساکنان اعلام کردند که فقط در حضور خلیفه، قرارداد صلح و تسلیم شهر را امضاء می‌کنند؟
۲۳	فتوحات برق‌آسای مسلمانان در عصر خلفای نخستین از چه جهاتی قابل بررسی است؟
به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.	
۲۴	بحران ارتداد یا جنگ‌های رده را توضیح دهید.
۲۵	تحولات اجتماعی دوران خلفای نخستین را شرح دهید.
۲۶	تحولات اقتصادی دوران خلفای نخستین را شرح دهید.
۲۷	مسلمانان هنگام برخورد با سپاه دشمن چه پیشنهادی ارائه می‌کردند؟
۲۸	چگونه زمینه برای پیشروی مسلمانان در دیگر مناطق آفریقا فراهم شد؟
۲۹	فتوحات مسلمانان را در عصر خلفای نخستین در بعد سیاست بررسی کنید.
۳۰	فتوحات مسلمانان را در عصر خلفای نخستین در بعد اقتصاد بررسی کنید.

پاسخ

۱	نادرست	۹	شام
۲	درست	۱۰	مصر
۳	نادرست	۱۱	گزینه «ب»
۴	درست	۱۲	گزینه «پ»
۵	درست	۱۳	موضوع جانشینی پیامبر - اداره حکومت - تثبیت اسلام در شبه جزیره عربستان - فتوحات آنان در خارج از عربستان
۶	نادرست	۱۴	پس از خاتمه جنگ‌های رده
۷	کوفه - جمل - صفین - نهروان	۱۵	خویشاوندان خود از بنی امیه را بر سر کار آورد و دست آنان را در اداره امور خلافت بازگذاشت.
۸	مرتدان - دین برگشتگان		